

Cornus mas, een verbleekte winterbloeier

Op de omslag van deze *Arbor Vitae* staat een heester die ooit als winterbloeier geliefd was, maar het af heeft moeten leggen tegen tegenwoordig populaire geelbloeiende heesters uit het verre oosten. Zelfs een oorspronkelijke naam is vergeten of wordt thans gebruikt voor een oosterling.

Cornus mas is een oude cultuurplant met een groot areaal in Midden- en Zuid-Europa en oostwaarts tot in de Kaukasus, Turkije en Zuid-Rusland. Vaak staan planten in grote aantallen op hellingen, o.a. in het zuiden van Rusland. De plant is in vroegere tijden vaak vanwege de geneeskrachtige werking van de vruchten aangeplant, o.a. in kloostertuinen. Het is dan ook niet duidelijk of de in het zuiden van Limburg groeiende heesters als inheems kunnen worden beschouwd. Toch was dat aanleiding om de soort voor Nederland op de *Rode lijst van bedreigde plantensoorten* te plaatsen.

De wetenschappelijke naam van de struik is bijzonder. *Cornus* is het Latijnse woord voor hoorn en duidt hier op de hardheid van het hout. Dit werd nog eens extra ondersteund door de toevoeging 'mas'. In *Verklarend woordenboek van wetenschappelijke plantennamen* door Dr. C.A. Backer staat dit mooi toegelicht: *Wanneer de oudere schrijvers bij planten een 'manneke' (mas) en een 'wijfken' (femina) onderscheidden, was dat verschil niet gegrond*

Cornus mas, door de bloei in het hele vroege voorjaar wordt gele kornoelje ook wel bloeiend hout genoemd
Foto: Jaap Jelsma

op geslachtskenmerken, doch op de meerdereforschheid of hardheid der plant: de grovere of hardere van twee in het oog verwante soorten was het mannetje, de fijnere of zachtere het wijfje (vgl. *Cornus mas*, met hard hout; *Cornus femina* met zachter hout). Laatstgenoemde heet thans *C. sanguinea*.

De bloei van de struik in het vroege voorjaar, voor het ontluiken van de bladeren, was reden om de struik naast gele kornoelje ook wel bloeiend hout te noemen. Dat was allemaal vóór de tijd van de introductie uit Japan en China van *Forsythia* en *Hamamelis*. Eerstgenoemde heeft als Nederlandse naam Chinees klokje, maar ook als bloeiend hout zie je ze aangeboden. Typisch voorbeeld van onnodig hergebruik.

De bittere vruchten van *Cornus mas* zijn bij ons niet erg geliefd, maar werden in de oudheid door de Grieken en Romeinen net als olijven in zuur ingemaakt. Belangrijk was het gebruik in de geneeskunde. Hildegard von Bingen omschreef het nut als volgt: *De gele kornoelje reinigt en versterkt de zwakke en ook de gezonde maag en bevordert de gezondheid*. Een belangrijke toepassing was tegen maagvliesontstekingen en spataderen. Daarnaast worden in Zuid- en Oost-Europa de vruchten verwerkt in compotes, jams en sappen en gebruikt als basis voor sterke drank. Veredeling en selectie hebben geresulteerd in struiken met grotere en zoetere vruchten. Het meest bekend daarvan is de uit Oostenrijk afkomstige *Cornus mas* 'Jelico'. De *Naamlijst van houtige gewassen* vermeldt daarnaast als fruitgewassen nog negen andere.

Cornus mas groeit normaal uit tot een dichtvertakte struik tot ongeveer 6 meter hoog. Ze kan ook goed tot kleine boom worden gevormd. De bloeiperiode is van eind januari tot begin maart. De vruchtdracht is wisselvallig en kent beurtjaren.

Tegenhangers van de gele kornoelje in Oost-Azië zijn *C. chinensis* en *C. officinalis*. Beide

Cornus mas, werd in vroeger tijden aangeplant vanwege de geneeskrachtige werking van de vruchten

Foto: Jaap Jelsma

staan daar ook bekend om hun toepassing in de geneeskunde. *Flora of China* vermeldt dat een drankje van de vruchten gebruikt wordt tegen duizeligheid, impotentie, nachtzweten en spit.

De drie kornoeljes lijken met hun schermvormige gele bloeiwijzen sterk op elkaar. *C. mas* onderscheidt zich door zijn groene jonge twijgen. De twijgen van *C. officinalis* zijn bruin en verruwen snel. De plant wordt forser dan *C. mas*, heeft iets grotere bloemen en valt op latere leeftijd op vanwege de sterk afschilferende bast. *C. chinensis* heeft donker bruine twijgen. Deze soort heeft een monopodiale vertakking en alleen okselstandige bloeiwijzen. De beide andere soorten bloeien uit eindstandige en aan langloten ook uit okselstandige knoppen. *C. chinensis* groeit van nature in West- en Centraal-China. *C. officinalis* hoort thuis in Japan, Korea en het noordoosten van China. In Californië is er nog een vierde soort die verwant is aan het drietal, namelijk *C. sessilis*. Deze heeft zwarte vruchten en wordt in Amerika de 'black dogwood' genoemd. □

